

novičevim nastojanjem. Ljubić, koji nije pošao u zabitne Krstacije za župnika, izgovarajući se slabim zdravljem, zauzimao se kao zastupnik kroz 25 godina u svojim saborskim govorima za zapuštenu Dalmaciju i, kako ističe autor, »pridonio nacionalnoj homogenizaciji, političkoj integraciji i modernizaciji života u Dalmaciji« (65–80). Ljubićevu djelatnost u Hrvatskom klubu i *Stranci prava u Dalmaciji* osvijetlio je Marijan Diklić (113–156). Ljubić se naime, već, skoro u početku svog političkog zanimanja, kad je stupio u Narodnu stranku, preko Pavlinovića, upoznao s Kvaternikovom pravaškom idejom koja mu je idejno bila bliska, ali je kao svećenik odbijao Kvaternikove revolucionarne zamisli. Ne slažući se s oportunističkom politikom Narodne stranke Ljubić je 1892. s Biankinijem i još četvoricom zastupnika istupio iz Narodne hrvatske stranke i osnovao Hrvatski klub, koji je svoj stav prema vlastitoj državi izrazio u adresi upućenoj caru. Ujedinjen 1894. s Trumbićevom, Supilovom i Prodanovom pravaškom skupinom, Hrvatski je klub prerastao u *Stranku prava u Dalmaciji* kojoj je Ljubić do smrti, premda potkraj skoro slijep i daleko od središta stranke, u Makarskoj, ostao predsjednik, što pokazuje koliko je njegov ugled povezivao stranku. Svojevrsnu nadopunu spomenutom članku donio je Zoran Ljubić pod naslovom *Pravaške ideje don Kažimira Ljubića* (157–162), dok prilog Stanka Piplovića, u kojem je donesena Korespondencija Kažimira Ljubića (163–204) može poslužiti provjeri interpretiranja Ljubićeve misli. Kao dugogodišnji saborski zastupnik Ljubić nije mogao ostatei neosjetljiv na gospodarske probleme, pa je na temelju statistike, posebnu pažnju posvetio poljodjelstvu, trgovini i prometu, o čemu piše Šime Peričić (205–212). O vezama između Makarske i Korčule u Ljubićevo vrijeme piše Franko Oreb (213–224). Članak Velimira Urlića *Crtice o životu i djelu don Kažimira Ljubića* (225–273) popunja Ljubićev životopis mnoštvom sitnih detalja. Osim podataka o obitelji Ljubić, podataka o Ljubiću kao tvorcu izvorne stenografije, o njegovim sačuvanim portretima, podataka o njegovoj smrti, uz Ljubićevu bibliografiju i literaturu o njemu, čitatelj će naći i mnoštvo crtica, vezanih uz Ljubića, iz makarske prošlosti, podatke o velikim makarskim slavljinama, o makarskoj općini, Makarsko-primorskoj čitaonici, Građanskoj školi u Makarskoj, o izgradnji ceste preko Staze do Vrgorca, kao i potpuni Ljubićev govor prigodom podizanja Kačićeva spomenika na središnjem trgu u Makarskoj. Knjigu upotpunjuju likovni prilozi u tekstu i prilozi vezani uz znanstveni skup održan u Makarskoj, te kazalo osobnih imena i popis slika koji olakšavaju snalaženje u zborniku.

Vicko KAPITANOVIĆ

Mavro ORBINI, *Kraljevstvo Slavena* (prevela Snježana Husić; priredio i napisao uvodnu studiju Franjo Šanjek), biblioteka »Povijest hrvatskih političkih ideja«, kolo 1., knjiga 2., Golden marketing Zagreb, Narodne novine Zagreb, 1999., 623 str.

Godine 1601. u Pesaru je tiskano djelo dubrovačkog benediktinca, povjesnika i prevoditelja Mavra Orbinija pod naslovom *Il Regno degli Slavi hoggi corrottamente detti Schiavoni* (*Kraljevstvo Slavena danas iskrivljeno nazivanih Skjavoni*). Pisano u duhu kasne renesanse i humanizma, Orbinijevo je djelo *egzaltirana pohvala slavenstvu, s odveć idealiziranom slikom duhovnih, intelektualnih i junačkih podviga Slavena, prije svega južnih Slavena* –

Hrvata, Bugara i Srba, od njihovih pretpovijesnih ili mitskih početaka do krvavih stoljetnih okršaja s otomanskim osvajačima u vremenu bliskom samom autoru (19). Od godina koje su slijedile neposredno po izlasku knjige, pa sve do današnjih dana, malo je koje historiografsko djelo kao Orbinijevo pobuđivalo toliko zanimanja, ali i oprečnih sudova istraživača povijesti europskoga jugoistoka. Orbinijevo djelo s oduševljenjem su prihvaćali i koristili ugledni hrvatskih pisci i povjesnici poput Jakova Lukarevića, Ivana Gundulića, Andrije Zmajevića, Jeronima Kavanjina, Andrije Kačića Miošića, Pavla Rittera Vitezovića i drugih. Veliko zanimanje za Orbinija postojalo je i u pravoslavnoj sredini. Posredstvom ruskog diplomata Save Vladislavića i njegovog skraćenog ruskog prijevoda Orbinijeva djela (1728.), *Kraljevstvo Slavena* upoznali su bugarski i srpski povjesnici. U novije vrijeme, nepotpuno izdanje Orbinijeva djela tiskala je »Srpska književna zadruga« u Beogradu 1968. godine (prijevod Zdravko Šundrica; urednici Franjo Barišić, Radovan Samardžić i Sima Ćirković). Godine 1983. u Sofiji je objavljena skraćena verzija Orbinijeva teksta pod naslovom *Carstvo na Slavjanite* (redakcija N. Dragove), a izdavačka kuća »Verlag Otto Sagner« iz Münchena objavila je 1985. anastatičko izdanje izvornika (uvodna studija S. Ćirković). Na posljatku, zahvaljujući poticajima hrvatskih izdavača »Golden marketing« i Narodne novine« te golemom trudu prevoditeljice Snježane Husić i priređivača Franje Šanjeka, pred nama se nalazi cjelovit prijevod jednog od najznačajnijih (ali i najkontroverznijih) i vjerojatno jednog od najcitiranijih djela hrvatske historiografije.

Uvodni dio knjige, iz pera Franje Šanjeka, sadrži iscrpan osvrt na *Povijesne poglede Mavra Orbinija* (7–54). Na osnovi cjelovitog uvida u dosadašnja saznanja hrvatske i strane historiografije, autor podrobno razmatra temeljne značajke Orbinijevog životnog puta te raščlanjuje ključne sastavnice njegova djela. Posebnu pozornost autor posvećuje Orbinijevom znanstvenom radu i historiografskim uzorima. Orbini obilno koristi uradke pisaca antičkog i ranosrednjovjekovnog kulturnog kruga (Plinije Stariji, Prokopije, Ptolomej, Tacit, Jordanes, Pavao Warnefrid Đakon, Saxo Grammaticus, Adam Bremenski, Hermold iz Lübecka i dr.), poziva se na plejadu vrsnih humanističkih autora (Flavio Biondo, Albert Krantz, Antonio Bonfini, Johann Thürmayer, Pietro Francesco Giambullari i dr.), ali ne zaobilazi ni pisce protestantskog usmjerenja (Jakob Ziegler, Johann Lövenklau, Sebastian Münster, Stanislav Sarnicki i dr.). Zanimanje priređivača posebno je usmjereno i na Orbinijevo iščitavanje hrvatskog historiografskog naslijeđa, poglavito kronike *Sclavorum Regnum* Popa Dukljanina i povijesnog djela splitskog arhidakona Tome *Historia Salonitanorum pontificum atque Spalatensium*. Vrijedi napomenuti da Orbini nikada izrijeком ne spominje pohvalni govor *O podrijetlu i slavi Slavena* (1525) hvarskog dominikanca Vinka Pribojevića, iako na osnovi njegovih ideja gradi svoje zamisli o slavenskom nacionalnom zajedništvu. Orbini u velikoj mjeri koristi i *Komentare* sugrađanina Ludovika Crijevića Tuberona, ali ih izravno spominje samo pet puta. Orbinijevo djelo tiskano je »Con licenza de Superiori«, odnosno s prethodnim pozitivnim mišljenjem crkvenih (inkvizicija) i građanskih vlasti. Ipak, već 1603. godine rimski će Sveti oficij djelo staviti na popis zabranjenih knjiga dok se iz njega ne isključe imena heterodoksnih pisaca koji se u njemu navode (22). Zaključujući raspravu o Orbinijevom znanstvenom djelu i njegovu mjestu u razvoju hrvatske historiografije, priređivač naglašava kako je *učeni dubrovački benediktinac okrenut povijesti slavenskih naroda, čija je slavna prošlost zalag izglednije budućnosti. Orbini*

poput *Križanića* ne »piše vizionarski o velikoj slavenskoj budućnosti«, ali je upravo zato što poznaje prošlosti i živi založeno u sadašnjosti, okrenut prema budućnosti koju vidi u većem zajedništvu i snazi slavenskih naroda pod ozračjem rimskog katolicizma (42). Na kraju uvodne rasprave nalazi se čitateljima dragocjen pregled literature o Mavru Orbiniju (46–54).

Slijedi središnji dio knjige, prijevod *Kraljevstva Slavena* Mavra Orbinija (55–534). Poradi lakšeg snalaženja čitatelja, priređivač je između pojedinih poglavlja uvrstio međunaslove koji se ne nalaze u izvorniku. Orbinijeva povijest započinje posvetom dubrovačkom vlastelinu Marinu Bobaljeviću, piščevim obraćanjem čitateljima te popisom autora koji se navode u djelu. Povijesna rasprava obuhvaća 473 stranice male četvrtine, a sam sadržaj knjige, protkan pouzdanim podacima, ali i brojnim povijesnim netočnostima, doimlje se prilično neujednačeno. Orbini svoje djelo započinje s predstavljanjem Skandinavije, koju drži kolijevkom mnogih europskih naroda, ali i domovinom Slavena. U najopsežnijem dijelu knjige dubrovački benediktinac detaljno raspravlja o postanku Slavena, njihovim običajima i načinu života, slavenskoj vjeri i prihvatanju kršćanstva te vojnim i političkim uspjesima. Veliku pozornost Orbini je posvetio Slavenima koji su nastanili područja Ilirika (Hrvatima) te koji su, iako politički i državno razdvojeni, pokazali veliku vitalnost na narodnosnom i kulturnom polju. Opširno je predstavljena povijest raške države u doba Nemanjića, Altomanovića, Balšića i kneza Lazara, potom se manje iscrpno govori o povijesti Bosne i Huma, zatim sažeto piše o Hrvatskoj odnosno isključivo o posjedima velikaškog roda Šubić u dalmatinskom zaleđu. *Kraljevstvo Slavena* završava predstavljanjem povijesti Bugara i Bugarske.

Na kraju knjige priređivač donosi iznimno koristan pregled izvora koje Orbini izrijekom navodi u svom popisu, ali i onih koji su u djelu očito citirani, ali u piščevom popisu nisu izričito navedeni (536–575). Knjiga završava kazalom osobnih imena (577–607) i kazalom toponima, zemalja i naroda (609–623).

Prijevod i priređivanje *Kraljevstva Slavena* izniman je i pune istraživačke pozornosti vrijedan izdavački i znanstveni poduhvat. Hrvatskim znanstvenicima i čitateljima po prvi je puta dostupan prijevod cijelovitog Orbinijevog djela. Iscrpna uvodna raščlamba priređivača, kao i pomna razrada izvora uporabljenih u djelu, zasigurno će olakšati rad budućim proučavateljima hrvatske historiografske baštine, poglavito onima koji pozornost usmjere na djelo ovog istaknutog dubrovačkog benediktinca. Hvaljen od brojnih slavni suvremenika, navođen i prevođen u brojnim izdanjima hrvatske i strane historiografije, upotrebljavan kao važna argumentacija u povijesnim, ali i u političkim promišljanjima povijesti europskoga jugoistoka, Orbini će zasigurno i u budućnosti pobuđivati pažnju najšire znanstvene javnosti. Pri tome će, možemo to u zaključku naglasiti, djelo koje je pred nama biti neizbježna literatura i polazište za svako ozbiljnije istraživačko promišljanje.

Lovorka ČORALIĆ